



## Тапландырыу

## Майдан сифатын алышындырады

Нальчикде Кьюлий улу атлы проспекте Профсоюзланы дворецини аллында майданда тапландырыу ишле кыстау барадыла.

Шахарны администрациясындан билдиргенлерине кёре, бююнлюкге ол тийреде жылыу баргъан быргыла жангыртылгъан

дыла, эски плитка да толусунлай кетерилгенди. Кьюрулушчула жангы клумбала орнатхандыла эмда фонданны да ишлеп



башлагъандыла. Аны бла бирге Кьюлийланы Къайсынны эсертмеси мурдору да жангыртыла турады. Ишлени бары да «Шёндюно шахар

тийре» федерал программаны эмда аны бла байламлы шахар программаны чеклеринде бардырыладыла.

Бизни корр.

## СЫНАП КЁРЮУ

## Энергетикле бийик даражага жетгендиле

Быйыл таулада ырхыны кючюн биринчи Тырныауз шахар сынагъанды. Болсада Элбрус районда электрокюч бла жалчытыу служба анга хазыр болгъанды. Бююнлюкде онжети жыл мындан алгъа ырхы бузгъан объекте тап халгъа келтирилгенлеринден сора да, аланы бир къауумун жангыртыргъа эмда табийгъат болум хата жетдирмезча кючлерге да тошгенди.

- Тырныаузда бусагъ-

билдиреди районда электросетьлени баш инженерни Жаппулы Таулан. Минги тауну тийресини юсюнден айтханда уа, ырхы анда уллу хата салгъанды. Жууукъда орналгъан энергетика объекте да бузулгъандыла. Ол санда ауузда ток баргъан эки чыпыны эмда Огъары Бахсанны къатында 35 киловатт ток баргъан бирызы да тозурутханды. Аны хатасындан Огъары Бахсан, Нейтрино эмда аны суу



Таппасханланы Олег.

техникалары эмда башха кереклери бла жетгендиле. Айтылгъан жерледе саулай да жыйырмагъа жууукъ адам къармашханды. Ол кюн окъуна тюшге сагъынылгъан элгеге ток жиберилип башлангъанды. Ызы бла бузулгъан чыпынланы орунуна жангылары орнатылгъандыла, чыбыкъла да тартылгъандыла.

Адыл-Сууда уа иги да къыйналыргъа тошгенди. Ары баргъан жолну суу ашагъаны ючюн биринчи заманда ишчилени вертолёт бла жетдирип тургъандыла. Чыпынланы ырхы ууатханы ючюн ток чыбыкъланы тереклени башы бла жибериге керек болгъанды. Ишле кёбюсюнде агъачны ичинде баргъандыла. Оборудование, материал болсада, хар нени адам кюлу бла элтирге керек эди.

Ол кюнледе электромонтёрла Ёзденланы Альберт, Журтубайланы Алий эмда Рашид, Аппсуаланы Омар бла Рашид, Таппасханланы Олег, Мырзаланы Хусей, машинист Вячеслав Никаноров, мастер Ёлмезланы Нануэ эм Терс-Кюл сетелени таматасы Хапаланы Рашид кючлерин аймай тири къармашхандыла. Юч кюнню ичинде элгеге бла объектеге энчи схема бла ток барыча этилгенди.

Машина жол ачылгъандан сора уа участокда техниканы да хайырланып, тынгылы ремонт ишле бардырылгъандыла. Бююнлюкде сагъынылгъан жерледе орналгъан турист объектлени бары да ток бла толусунлай жалчытылынадыла.

Анатолий ТЕМИРОВ.



атда да къоркъуулу жерледе орналгъан электрокюч объекте бардыла, аланы башха тийреге кёчюрюу амал жокъду. Кёп болмай ырхы келгенде, бир ненчасына суу жетгенди, алай артыкъ хата болмагъанды.

Ол себепден шахарда токну ёчюрюуге тошмегенди. Андан сора тийишли профилактика ишле бардырылгъандыла, деп

бла жалчытхан «Чалмас» предприятие токсуз къалгъандыла.

Аварияла болгъан жерлеге къысха заманы ичинде бригадала жиберилгендиле. Алагъа болушургъа баш инженерни Малкъарланы Якубуно башчылыгъында Нальчикден «МРСК Северного-Кавказа» бла «Каббалкэнерго» компанияланы келечилери да

## Билдирюу

## Алдатмагъыз кесигизни хыйлачылагъа

## Хурметли жамауат!

Халкъда жүрюген биринчи сабий ючюн 150 минг сом бериледи деген ётюрюк хапарлага ийнанмагъыз. Ол болмагъан затды, не къыралны, не республиканы законлары бла аллай төлеуле беру арталыда жокъдула. Сизге бу ахчаны алырга болушайым, документлени жарашдыргъа да себеплик этейим дегенле, кеслери да аны ючюн абери алырга умут этгенле хыйлачыладыла. Аллай адамланы кюллерына документлерибизни бермегиз, ала аланы аманлыкчылыкъгъа хайырланырга болуукъдула.

Сабийлери болгъан юйюрге къаллай социал болушукъ берилгени юсюнден сиз урунуу, иш бла жалчытыу эмда социальный къоруула аралада неда КъМР-ни Урунуу, иш бла жалчытыу эмда социальный къоруула министерствосуну интернет сайтында билдирге болуукъсуз.

**КъМР-ни Урунуу, иш бла жалчытыу эмда социальный къоруула министерствосуну пресс-службасы.**

Шимал Кавказ  
кюн сайын

Эски юйлени къырал

программагъа кийирликдиле

**Владикавказда** Шимал Осетияны башчысы Вячеслав Битаровну таматалыгы бла кенгеш бардырылгъанды. Аны ишине районланы оноучулары къатышхандыла.

Жыйылыуда республикада бир-бир юйлени халларыны юсюнден баргъанды сёз. Артыгыракъда Ардон районда жашагъанны видеобращениасына къарагъандыла. Ол оюла турган общежитлени юсюнден хапарлайды. Анда дайым чыракъны бла сууну тыйып къоядыла.

Районну башчысы Владислав Тотров болумну биледи. Мекамгъа ёмюр жарым ремонт этилмегенди. Аны жангыртыргъа ахча келир жыл бёлюнорюкдо. Битаров эски общежитлени къырал программагъа кийириге буюргъанды.

Черкесскде урушха къатышхан врачлагъа - мемориал къанга

**Республиканы** ара шахарында къазуатны ке-зиюнде Черкесскде ишлеген госпиталны врачларына жоралангъан мемориал къанга салынгъанды. Ол онунчу мектепни мекамында орнатылгъанды. Бу да бошдан туюлюду. Бу тийреде жаралы совет солдатланы бакъгъандыла. Анда дагыда стенд тохташдырылгъанды. Аны материаллары докторланы жигерликлерини юсюнден хапарлайдыла.

- Бу эвагоспиталь жангыз туююл эди, - дейди республиканы Ветеранланы советини председатели Николай Токушинов.

- Бек иги болду биз бу шартны эсгергенибиз.

Ахча инженер эмда социал жумушлагъа берилликди

**Къобанда** эл тийрелени айнытыуа быйыл 376,2 млн сом бёлюнорюкдо. Ала федерал эмда крайны бюджетлеринден келликдиле.

- Быйылны ахырына 100 километр газ, 25 километр суу быргыла жибериге мурат барды. Андан сора да, тогуз спортплощадка бла врачлагъа алты офис, - деп билдиргендиле Краснодар крайны администрациясыны пресс-службасында.

Бузукъчуну тыйгъаны ючюн - саугъа

**Евгений** Люберец кёп болмай спорт залда жарау этип, юйюне келе болгъанды. Жолда бир киши алайгъа жетген право сакълаучулагъа къаршчы бола тургъанын кёргенди. Ол дагыда алайтын ётюп баргъан бла бирге аны тохтатыргъа къатышханды эмда жамауат низамны бузгъанын байларгъа болушханды.

Темрюкда жашагъан тири адамны СМИ-лени себеплиги бла тапхандыла. Саугъаны анга Краснодар крайда Росгвардияны бёлюмоню таматасы бергенди.

Тюрлю-тюрлю аскерледе

къулулукъ этерикдиле

**Дагыстанда** чакъыргъан комиссиялагъа 60 минг адам келирге керекди. Алай республикалы аскер комиссариаты билдиргеннге кёре уа, быйыл армиягъа 770 жаш атланарыкъды. Андан 170 – Нацгвардиягъа.

- Жашла битеу округлада къулулукъ этерикдиле, деп аныглатхандыла ведомствода. – Аскер улоу авиацияны төрт рейси белгиленеди. Аны юсюнден республиканы башчысы буйрукъ чыгаргъанды. Жыйылыу пунктда керекли аш эм башха затла хазырлангъандыла.

Табылгъан сейир затла

**Археология** экспедицияны оноучусу Александр Нечипорук Интернетде къазуула баргъан жерден сейирлик сурат басмалагъанды. Ол айтханга кёре, Бешинчи дон корпусну тийресинде бизни эраны биринчи ёмюрюнден къалган мекамланы къазып чыгаргъанды. Кеслери да ала меотладан къалган юйледиле. Алимлени оюмларына кёре, туюра ала салгъандыла мекамланы аллай теренликде.

Узакъгъа бармай археологга тынгылы тинтирикдиле табылгъан затланы. Ала эки минг жыл мындан алда бу тийреде жашагъан халкъланы юсюнден толурча билдирге болушуркыдула.

ПРЕЗЕНТАЦИЯ

# Экранда тауланы арасында тауланы жашауу

**Огъары Малкърда Абайланы Мисост атлы 2-чи номерли школда 1963 жылда алдырылган «Люди заоблачной долины» деген фильми цифралы версиясыны презентациясы кыралганды. Къара-ак кадрлада эллие жуууклары, танышлары, бирле уа кеслерини жаш заманларын кёрюрге онг тапхандыла.**

Черек районну администрациясыны жумушла эм къурау иш жаны бла бёлуюню таматасы Байсыланы Харун, жыйылгандыла бла саламлашып, сёзю «Къабарты-Малкър» ГТРК-ны директору Владимир Битоковха бергенди.

- Быйыл малкър халкъ туугъан жерине къайтханы 70 жыл толады, бир айдан а КъМР-ни телевидениясына 60 жыл боллукъду. Архивде бизни студияда алынган биринчи фильмден бири сакланганды, - «Люди заоблачной долины», - деп ангылтханды Владимир Битоков огъары малкърлылагы. - Биз аны Москвада энчи фабрикада жангыртханыбыз, энди бу чыгъарма бийик качеству халда тарыхда, келлик тёлуюге да



сакланырыгына къууанбыз. Бу фильми копиясын таза жюрөкден администрацияны башчысына саугьаларгъа сюеме.

«Къабарты-Малкър» ГТРК-ны келчилери айтханга кёре, фильмин алдырыуу жаны бла иш 1962 жылны жайында башланганды эмда 25 кюнню ичинде бардырылганды. Аны режиссёру Варжан Панасьян, сценарийини авторлары – Макытланы

Сафар бла Николаи Котляров эдиле.

Бу картина аламат алдырылганын белгилемеи къояргъа жарамаз – бусагъатда окуна, технологияла иги да алгъа атлагъан заманда, фильм качеству болгъаны туурады, ол заманын техникасыны ауурлугъуна, тау жерледе съёмка къауумгъа аны кётюрюп айланган да къыйын болгъанына да къарамагъанлай.

«Люди заоблачной долины» - озгъан жылланы жашау-турмушун къургъакъ документи халда угъай, жюрөк жылыуукъ бла кёрюзтген чыгъармады. Адамла – Огъары Малкърда жашагъанла – кырдык чаладыла, къой кютедиле, бир-бирлерине болушадыла, солуйдула, къууанадыла. Ала камерала эм режиссёр болгъанларына эс бурмайдыла, харкюнлюк жашауу бла жашайдыла, экранда тау пейзажлары арасында таулу турмуш кёрюзюлюнеди. Шарт билинген идеология ызгъа да къарамагъанлай, фильм бююнлюкде окуна сейирди – экранны болушлугъу бла биз башха заманга атлагъанча болабыз.

Съёмкаланы юсюнден эсгерилерин китап басмалауу эм краевед Виктор Котляров айтханды. Сценарийни авторларындан бири аны атасы

болгъанды эмда ючюнчю классны окуучусуна 1962 жылны августунда бардырылган съёмкалада болургъа онг чыкыгъанды.

Озгъан заманны юсюнден Огъары Малкърны Ветеранларыны советини председатели Къазакъланы Борис сёлешгенди. Ол, элни айныуун, ёсоюун эсгерге, кеси жазгъан бир ненча назму да окугъанды.

Залда фильмин жигитлерини туудукларындан сора да, чыгъармагъа кеслери къатышхан адамла да болгъандыла. Кёпле танышларын кёрюп, къууанчларын букъдуралмагъандыла, абаданла кеслерини жаш заманларын кёрюп ышара эдиле, башхала уа кез жашларын сюрте олтургъандыла. Фильм кёрюзюлгенден сора жыйылгандыла «Къабарты-Малкър» ГТРК-ны коллективине, районну, элни администрацияларына, огъарыда сагъынылгъан школгъа, аны директору Жангуразланы Борисге, бу ишни къурап, озгъан заманлагъа къайтып, жууукъ адамларын эсгерилерге онг тапдыргъанлары ючюн жюрөк ыразылыкларыны билдиргенди.

Марина МАЗУРЕНКО.  
Сурат авторнуду.

Хурметлеу

Тырныаузда Къулийланы Къайсын атлы Маданият юйде Элбрус районну билим берилу сферасында урунганланы эмда педагогика ишни ветеранларыны хурметлерине аталгъан байрам къурапганды. Районну администрациясыны таматасыны биринчи орунбасары Улимбашланы Арслан, билим берилу ишчилерин алгышлап, педагог коллективине жетишимлиликлерин белгилегенди.

- Билим берилу системаны айнытууну, устазгъа къайгырыуну биз Элбрус районну социал-экономика политикасыны баш борчларындан бирине санаибиз. Сизни профессионал усталыгыгыгъа эмда педагог фахмугыгъа кёре боллукъду келлик тёлуюни жашау



## Къыйыныларына - бийик багъа



оюмлары эм ниет къолайлыклары. Шёндюню устаз –жаланда сабийлеге качеству билим берген педагог угъай, ол юйретмучюду, тин жаны бла алчы башламчыды. Сизни къолугъадады ёсоу келген тёлуюню тамблагъы кюнню, алай эсе уа, битеу Элбрус районну саулай да къадары.

Ызы бла бет жарыкылы урунганлары эмда муниципал районну билим берилу системасына салгъан

къыйынылары ючюн он айырмалы устазгъа бла юйретмучюге Элбрус районну таматасыны сыйлы грамоталары берилгенди. Тюбешиуге келген педагогика ишни ветеранларына Улимбаш улу къыйын эмда сыйлы усталыкыгъа кеслерин толусунлай берип урунганлары ючюн а энчи ыразылык сёлзени айтханды.

Устазланы профессионал байрамлары бла районну Жер-жерли

самоуправление советини председатели орунбасары Тохаланы Хыйса да алгышлагъанды: «Жашау ёмюрледен бери да преподавательден эм бийик измелени сурагъанды, сиз кесигизни сыйлы атыгызыны намысыгъыз бла туталгъансыз, Элбрус районну жашаууну арасында болуп, билим, культура, гуманитар къыйыматланы жюрютесиз». Бу органны сыйлы грамоталарына да он устаз бла юйретмучю тийишли болгъандыла.

Районну билим берилу управленийыны таматасыны къуллугъун толтургъан Жаппуланы Амина да алгышлау сёзюнде билим берилу даражасы бийикден бийик бола баргъанын, устазны къыйыныны энчилигин белгилегенди. Управленийыны сыйлы грамоталарын жыйырма эки устаз бла юйретмучю алгъандыла.

Байрамда районну культурада ишлегенлери, «Балкария» фольклор-этнография къырал тепсеу ансамблины артистлери фахмулкларыны кёрюзгенди.

Алиса ТАРИМ,  
Элбрус районну жер-жерли администрациясыны пресс-службасыны таматасы.  
Суратланы ХАДЖИЛАНЫ  
Жамал алгъанды.

Конкурс

## Химиклени бла биологларыны жетишимлери

«Исследования и разработки по приоритетным направлениям развития научно-технологического комплекса России на 2014-2020 годы» федерал программагъа кёре, бериллик субсидияланы алырча тийишли конкурс айырыулада КъМКЪУ-ну химия эм биология институтуну келчилери хорлагъандыла. Университетде бу иш бла прогрессив полимерлени лабораториясы кюрешеди.

РФ-ни Билим берилу эм илму министерствосу бардыргъан конкурсда КъМКЪУ эки проект бла алчыланы санына тюшгенди. Аланы экисини да багъасы 216 миллион сом болады. Бу проектке промышленностьну эм магъаналы бёлумлеринде хайырланыргъа боллукъ бийик технологиялы материалланы эмда композитлени жарашдырыуу бла байламдыла. Университетде бу иш бла прогрессив полимерлени лабораториясы кюрешеди.

Жангы материалланы кёп энчиликлери барды. Аланы Арктикада хайырланыркыдыла, кеслери да 500 градус исилликге, радиациягъа да чыдамдыла. Ол себепден аланы авиация эмда космос промышленностьда, машинала ишлеуде да синдирилге боллукъду.

Сёз ючюн, самолётну темирден жарашдырылгъан аберилерин быллай полимерге алышдырса, аны ауурлугъу иги да женгил боллукъду, самолёт да азыракъ отлукъ къораттырыкды. Андан сора да, аланы тот басарык туюлюду. Жангы полимерден медицинада хайырланылык протезлени жарашдырыргъа боллукъду.

- Россейде конструкциялы полимерлени тыш къыралладан эсе аз хайырланадыла. Быллай материалланы кесибизде чыгарып башласагъа, ала экономиканы бийик технологиялы бёлумлеринде - авиация, космос, электротехника, робото техника промышленностьлада, нефть чыгаргъан бёлумде, машинала ишлеген эм башха производствода да кенг хайырланылып башланыркыдыла.

МАЛКЪОНДУЛАНЫ Юсуф,  
КъМКЪУ-ну илму-тинтуну жаны бла проректоруну къуллугъун толтургъан.

## Юбилей

**КМР-ни Гуманитар тинтиулени институтуну директору, тарых илмулары доктору, профессор Касболат Дзамихов Къабартыны бла Малкъарны тарыхлары, Кавказны Россей къыралга къошулууу, ол оюнуу бизни миллетлени шендюгю жашауларына этген себепликни юслеринден кесини оюмларын «Заман» газетни бетлеринде кеп кере басмалаганды. Аны терен магъаналы сыюулары халкъланы бирикдириуге, тенгликни, мамырлыкны ниетлерин жайыуга бурулдула.**

**Бу кюнледе уа Касболат Фицевич кесини 60-жыллык юбилейни белгилегенди. Газетибизни окуучуларына аны жашау жолу, оюмлары, илму тинтиулери сейир болурла, баям.**

**Касболат Дзамиховну сыйлы атларын, къырал саугьаларын бир материалда санап чыкьган да къыйынды. Ол Къабарты-Малкъар Республиканы илму эм техника жаны бла къырал саугьасына тийишли керюлгенди, КМР-ни бла Адыгея Республиканы илмуларыны сыйлы къуллукчусуду, кеп жылланы бет жарыкылы урунганы, илмуну айнытууга салган къыйыны ючюн Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла да саугьаланганды. Ушагыбызда уа ол, керти алимча, кесини юсюнден угъай, илмуну, ишлерини юслеринден айтырга суйгенди.**



## Касболат ДЗАМИХОВ: Къабарты бла Малкъар

### Россей империягъа къошулгъанларыны юслеринден келишимле, актла миллетлени тарых жоллары бир болгъаныны ачыкъ шагъатларыдыла

- Касболат Фицевич, биринчиден, илмугъа жолугъузу юсюнден айтсагъы эди.

- Ол 1973 жылда Къабарты-Малкъар къырал университетни тарых эм филология факультетинден башланганды. Ызы бла туугъан элим Камменомоста орта школда улаз болуп да ишлегенме. Алай тинтиуге, илмугъа суймеклимгем не заманда да уллу болганды. Бир жылдан Тарыхны, филологияны эм экономиканы Къабарты-Малкъар илму-излем институтуна ишге киреме. Мында уа аспиранттан институтну директоруна дери ёсгенме.

- Сиз 175 илму ишни авторусуз. Кысыха айтханда, алыны баш магъанасы недеди?

- Китапларымы, статьяларымы, монографияларымы баш темалары кавказ халкъланы араларында байламлыкъларга, Шимал Кавказканы миллетлерини историографияларына бурулдула. Энци жерни уа адыгъаны, таулуланы, башха миллетлени Россейге къошулууларыны тарыхлары, бу сайлауу шендюгю заманда магъанасына бурулган ишле адыла.

Быйыл 1557 жылда биринчи къабартылы посольство Москвагъа баргъанлы 460 жыл толгъанын белгилегенбиз. Беш ёмюрге жууукъ заман мындан алгъа бизни ата-бабаларыбыз Россей бла биринчи байламлыкъланы къурагъандыла. Къабарты, аны ызындан а битеу Шимал Кавказканы миллетлери да, ол кезиуден башлап, орус халкъ бла жууукълашадыла, империягъа кеслерини ыразылыкълары бла кирип, шендюгю бириккен кеп миллетли къыралда андан ары айныдыла.

Бу жумушлагъа жамауатны эсин

бурургъа, аны тарых эм политика магъанасын асламлагъа ангълатьырга тийишлиди. Ол а Шимал Кавказда кезиуден кезиуге чыгъа тургъан даулашланы, келишмеулуклени кетерирге онг берликди. Россейни бла Кавказны биригулерини сыйлауларын, алыны араларында союзу мурдорун, РФ-ни къауумуна кирген миллетлени бла халкъланы айнууларына этген себепликни тинтиу илму эм жамауат-политика жаны бла артыкъда магъаналыды. Бу темалагъа кеп алимле илму ишлерин жоралагъандыла, ол санда бизни институт «Века совместной истории: народы Кавказно-Балкарии в российском цивилизационном процессе (1557-1917 г.)» деген уллу тинтиу хазырагъанбыз.

- Кертисин айтханда, бу тема жамауатда даулашла туудурады. Сёз ючюн, Къабартыны бла Малкъарны Россейге кеслерини ыразылыкълары бла къошулгъанларыны байрамлары бирге белгиленгенлери...

- Башында айтханымча, Россейни къауумуна кирген миллетлени бирге айнууларыны мурдорун союзу илму, жамауат-политика жаны бла да магъаналыды. Бу байрам да аны ючюн белгиленеди. XVI-XVI ёмюрледе Ара Кавказда болган тарых процесслени система халда тинтирге тийишлиди. Къабарты эм малкъар халкъла Россейге бир кюннге къошулуп къалмагъандыла, ол иш бир ненча ёмюрге созулганды. Болумла уа тюрлю-тюрлю эдиле: къазауат, бирлешуу байламлыкълары да болгъандыла. Алай кавказ халкъла деменгили къоншу къыралны экономикасына, социалду-культура жашаууна ол кезиуде къошулуп башлайдыла.

460-жыллык юбилей а бир ненча

датаны бирикдиреди, ол санда 1557 жылда Къабартыны бла Россейни араларында союз байламлыкълары тохташдырыладыла. 1827 жылда Малкъар жамауат Россейге кертичи болгъанына ант этгенли 190 жыл, 1922 жылда Россейни къауумунда Къабарты-Малкъар автономия область къурагъанлы 95 жыл, биринчи профессионал бийик билим берген учреждение (педагогика институт) ачылгъанлы 85 жыл толгъанлары да бу юбилейге киреди. Дагыда малкъарлылары автономиясы къайтарылгъаны 60 жыл эмда КМР-ни Конституциясы къабыл керюлгенли 20 жыл озгъаны да ол тизмеге къошуладыла.

- «Бириккен тарых» дегенин къалай ангъларгъа боллукъду?

- Бу терминни автору менме. Гуманитар тинтиулени институтуна алимлери жарашдыргъан жангы тарых проектлеге башчылыккыны да мен этеме. Биз, илмуда биринчи кере болуп, Къабарты-Малкъарны халкъларыны тарых энчиликлерин шендюгю структурасын жарашдырыу, авторланы методология оюмларын бирикдириу жаны бла ангъламгъа «бириккен тарых» деген терминни сайлагъанбыз. Ол регионну эки энчилигин кергюзтеди: биринчиден, Шимал Кавказ тюрлю-тюрлю этносла, культура, тереле ёмюрледен бери келишуулукде жашагъан регионду. Экинчиден а, бизни халкъла Россейли цивилизациягъа, социалду-политика болумгъа эрте сингендиле.

Бу энчиликле уа бизни миллетлени тарых жоллары бла байламдыла, башха жанындан а ала ышангылыдыла эмда регионну жамауатларына не заманда да магъаналы болганлай къаладыла. Мен коллегаларым

бла бирге Къабарты-Малкъарны миллетлерини къадарларыны, излемлерини, сейирлерини бирикклери ишкисиз шендюгю, келир телюлеге да уллу байлык болгъанларын айтабыз.

- Бу системада Малкъарны юсюнден а не айтыргъа боллукъду?

- Малкъарны, аны ич эм тыш политикасыны юслеринден документле аз болгъанлары, ала тюзюней тау жамауатланы жашауларына жораланмагъанлары уа ала орус-къабарты байламлыкъланы юслеринден билмегенлерине, Ара Кавказда болган процесслеге къошулмагъанларына, алада кеслерини сейирлерин сакъламагъанларына шагъатлык этмейди. Болсада XVII ёмюрде Малкъар Россей бла биринчи байламлыкълары тохташдыргъанына къабарты-орус халла себеплик этгендиле.

Алай нек айтханымчы ангълатайым. 1628 жылда Малкъаргъа посольство, XVII ёмюрю биринчи жарымында Имеретиягъа орус дипломатия экспедиция, 1655 жылда Москвадан Имеретиягъа баргъан жангы посольство эм кеп быллай башха жолоучулукла Къабартыны бийлерини къатышуулары неда болушукълары бла бардырылгандыла. XVI-XVII ёмюрледе Россей регионда этген политикада Къабарты ара жерни алганды десек, даулашырыкъла болмазла. Алай аны бла бирге уа Малкъар да бу ишледе кесини жерин тутханды, ол Грузия бла чекде орналгъаны уа стратегиялы магъаналы эди.

Къабарты бла Малкъар Россей империягъа киргенлерини юслеринден келишимле, актла да бир ызын кесеклеридиле. Ала бизни миллетлени тарых жоллары бир болгъанына шагъатлык этдиле. Ол кюнленден бери уа ёмюрле озгъандыла, бу кезиуде уа миллетле бир социальный, культура, экономика болумда айныгъандыла эмда шендюгю Россей федерацияны гражданын къауумуна сингендиле.

- Да сора бу байрам миллетлерибизни бирикдириуге бурулганды дегер керекди?

- 460-жыллыккыны белгилеуе къабарты-малкъар жамауатны ичинде мамырлыккыны, келишуулуккыно кючлеге айланганды. Ол республиканы этнослагъа кере айырыргъа, хар миллетге кесине административ къураулулук берирге керекди деген оюмланы айтхан жамауат организациягъа, кючлеге къажуу турургъа онг бергенди. Къабарты-Малкъарны оночулары уа бу кезиуде бардырылган битеу жумушла да биригуно, мамырлыккыны мурдорунда къураулыргъа кереклисин шарт тохташдыргъандыла. Ол мен башында сагъынган уллу илму иш да анга себеплик этер деп бек ышанам.

- Касболат Фицевич, туугъан кюннюгюзде республиканы жашауунда магъаналы сорулуда жууапла бергенгиз ючюн сау болугъуз.

Ушаккыны ТИКАЛАНЫ  
Фатима бардыргъанды.  
Суратны Артур ЕЛКАНОВ алганды.

## Курортла

## Элбрус къонакъланы сакълайды

Бу кюнледе Минги тауну тийресинде канат жоллары халларын тинтиу эм кемчиликлени кетериу жаны бла ишле бардырылгандыла. Аны бла бирге организацияда ишлерик адамланы юйретуи да бардырылады. «Элбрус курорт» акционер обществону кючю бла тау-лыгъа трассаланы реконструкцияларын башлагъандыла, адамла жыгъылган кезиуде санларына чып тюшюрмезча мадарлагъа да эс белгилеуе эм «Мир-Кругозор» трассагъа чыгыуу жер да кенгертиледи.

Трассаланы узунлугуна быйыл къошулук туюлду, алай сезон жетерге тар участканы бешден жыйырма метрге дери кенгертир мурат барды. Ол тийреде тийишли белгилеуе сетка да орнатыллыкълары.

Аны себепли октябрны ахырына дери Азауда гондольный тюрлю канат жолну юч кесеги да ишлерик туюлду. Ол кезиуде туристле «Мир» станциягъа дери маятник канат жолу бла хайырлангырга боллукъдыла. Андан ары уа Гара-Башына дери канат-кресло жол бла кетюрюлюр амал барды.

Битеу ремонт ишлени 1 ноябрьге бошар умт барды. Ол заманда прокат, сервис арала да ишлерин башларыкъдыла. Жалган къар чачхан системала да бююнлюкде хазырдыла. Сабийлени бла лыжаларда уча билмегенлени юйретуи жаны бла «Сабий парк» деген зона да ишлерикди.

Бююнлюкде Элбрус посёлкадан Азаугъа элтген автомобиль жолгъа тынгылы ремонт этилгенди.

Адамла жаяу жюрюрга жоллагъа да къаралгъанды, керекли жерледе чыракъла орнатылгандыла. Андан сора да, жолну Элбрусну бла Огъары Баханы араларында кесеги да ырхыдан сора тийишли халгъа келтирилгенди. Мындан ары аны суу ашамача этиуно амалларын жашауда бардырылкъдыла.

«Ишхелди» лагерьге элтген жолгъа да ремонт этгендиле. Турист фирмала билдиргенге кере, жангы жылгъа битеу къонакъ юйледе бош жерле боллук туюлду.

Алиса ТАРИМ,  
Элбрус районну администрациясыны  
пресс-секретары.

Гастрольла

Тюрк тилли театрлары «Тууганлык» халкыла аралы фестивалы быйыл Уфада алтынчы кере кыралганды. Форумга Башкортостан, Татарстан, Хакасия, Дагьстан, Чувашияны, Кыргыззны, Азербайджаны, Къазахстаны, Тюркно театрлары жыйылгандыла. Бизден ары Къулийланы Къайсын атлы Малкъар кырал драма театрны артистлери аны директору Жангуразланы Мажитни башчылыгында баргандыла.

Эсигизге салайык, фестивал Башкортостанда 7 сентябрьден 14 сентябрьге дери барганды. Ол кеси да республиканы башчысыны бла правительствосуну себеплиги бла кыралады. Аны чегинде миллет спектакльле кёргозюу,

щиги Атырзаланы Магомет) бла кыраучуну кыуандырганды, акылманни жашау жолун энтта да бир кере эсге тюркюрюге онг бергенди. Аны юсюнден бизге КъЧР-ни сыйлы артисти Мызыланы Таубий, труппаны бирси артистлери да



## Башкортостанга Къайсынны, аны творчествосун билегиле, багъалайдыла, сюегиле



чыгъармачылык тюбешиуле, лекцияла, илму-практика конференцияла, презентацияла ётедиле.

Сёзюсю, тюрк дуняя уллуду, аны онглари да тюз алайдыла. Быйлай тюрлю проектлеге кыатышыу къайсы миллетте да ёхтемлик, таукеллик саугъалайды. Фестиваль кыуанч халда ачылгандан сора хар кыауум кесини онун кёргозгенди.

Бизни театр анда Къулийланы Элизатны пьесасына кёре «Жашау – ёрлеудю» деген спектакль (режисёр-постанов-

хапарлагандыла. Чыгъарма малкъар поэтни жашау жолун, учунуун, мудах такъыйкы-аларын, кёз кыарамларын ачыклайды. Закийни юбилей жылында бу постановка, сёзюсю, энчи магъананы тутады.

Андан сора да, проектни чегинде Башкортостан-да Къулийланы Къайсынны 100-жыллыгына аталган байрам ишледен бирин ёдюрюрге оноу этилген эди. Алай бла Къулий улуны З. Бишева атлы «Китап» издательствода чыккъан «Жаралы таш» жыйымдыгыны презентациясы

кыуанч халда кыралганды. Назмуланы башкир тилге Назар Наджми кёчюргенди.

Кёчюрмелени ариулукълары, поэтни тили хар окуучуга да биринчи тизгинден окуяна жууукъ болуп кыалганын жыйылганла барысы да бир ауудан айтхандыла, ол санда республиканы правительствосуну премьер-министрини орунбасары Салават Сагитов да. Ол, Къулий улуны акылманлыгынын, аны жаланда малкъар халкыны угъай, битеу дуняяны инсаны болганын чертип, Мустай Карим бла шухълукъларын эсгергенди эмда ол төрелени биз да сыйлы кёргенлей турурга керекбиз деп чертгенди.

Къулийланы Элизат бизге билдиргенича, презентация Къайсын багъалаган адабият байламлыкланы бююнлюкден андан ары кючлеген иш болуп, уллу поэтни хурметине, аны сыйына аталган магъанлы жумушладан бирича, энчи жылыу, жюрек кёторлюк, ёхтемлик бла бардырылганды. Башкир тилде дуняя жарыгынын быйыл кёрген киталны тиражы 500 экземплярды. Аны кылуна алган адам а суймекликден, жарыктыкыдан, ёхтемликден, чынтытты поэзиядан юлюшлю боллугу сёзюсю.

Конкурс оюналга кыайта, кыралган төредеча, аланы театр кесаматчылары коллегиясы сюзгенин айтырга тийишлиди. Аны председатели Оренбургда М. Горький атлы драма театрны художестволу башчысы, РСФСР-ни халк артисти эм искусстволаны сыйлы кыулукъчусу Рифкат Исрафилов болганды. «Тууганлык-2017» саугъалага, жангычылыккага бай эди.

Бизни театрны директору Жангуразланы Мажитге бла литература бёлюмюне таматасы Къулийланы Элизатха Башкортостан Республиканы Сыйлы грамоталары берилгенди. Республиканы Культура министерствосу театрыбызны «За воплощение в творчестве мечты народов о мире» диплом бла кыуандырганды. Айта кетерге тийишлиди, КъМР-ни Культура министерствосу огыарыда сагъынылган китап басманы директору Ильяс Яндаветовну бла РФ-ни Жазыуларыны союзуну келечиси, тюрколог Мызыланы Къаншаубийни байламлыкланы айнтыуга себеплик этгенлери ючюн сыйлы грамотала бла саугъалаганы да хычууун жумуш болганды.

Кыонокъ театрлары таматары Башкортостанны

Башчысы Рустэм Хамитовда приёмда да болгандыла. Ол искусствону, культураны айныууна, чыгъармачылык байламлыкланы кючлеуге уллу эс бурганы бек кыуандырганын, ишлерин андан ары таукел бардырырга келендиргенин Малкъар театрны актёрлары ушагыбызда энчи чертип айтырга излегенди.

Андан сора да, Мажит Байдуллаховични бла Элизат Эбаевнаны Башкортостанни телевидениясыны «Саям» деген эрттен беруюне да чакыргандыла. Бу кюндеде уа кыонокъбайланы республикалы газетлери бетлеринде бизни театрны, Къулийланы Къайсынны, шухълукъ байламлыкланы юсюнден уллу материалла басмалангандыла. Аны Башкортостандан бизге Мызыланы Къаншаубий жибергенди.

Жарсыуга, бююнлюкде кёп ахшы төреле бироз унутула барадыла. Алай ёмюрлюк кыйматла, Къайсын бизге осуят этген тенглик, адамлык, суймеклик бир жанында кыалсала, биз кесибизге адам дерге эркинбизми? Баям, угъай.

Быйлай тюрлю фестивалла, проектле уа маданиятны кючю бла жамауатны бирикдиредиле, энчи сынаудан юлюш этерге болушадыла. «Тууганлык-2017» фестивалыны чегинде бардырылган халкыла аралы «Тюрк тилли театр – маданиятны диалог» илму-практика конференция да ол жаны бла сезимли асыу болганды дерчады.

ЖАНГУРАЗЛАНЫ  
Нажабат

### БАШЛАМЧЫЛЫКЪ

## Унутулган тау турист маршрутланы жангыртадыла

30 сентябрьден башлап 1 октябрьге дери Къабарты-Малкъарны университетини студентлери унутулган тау турист маршрутланы жангыртыр умут бла жолучулукъга атлангандыла. Аны магъанасы республикада туризмни айнытыргады. Жаш адамла беш тау аууда бла аллай бир да ауушда боллукъдула.

Походни биринчи кюнунде кыауум Чегем ауузунда «Чегем» турбазаны кыатында палатка лагер кыраганды. Маршрутта чыгъардан алга профессионал гид таулада кыоркууусулукъну юсюнден ангылатуу дерс бардырганды. Жаш адамла Тихтенген тауну тийресинде, экология акция да ёдюрюп, төгерек-башны кир-кипчикден таза-

лагандыла. Ингирде уа от жагдада жырла айтып, сейир хапарлагы тынгылап, заманларын зауукълу ёдюргендиле.

Экинчи кюнню эрттенлигинде, иги солуп, маршрутларына чыккъандыла. Бу жол ала Шаурту кыягы барган жолну жангыртырга, туристле эс бурурча, агъачдан белгиле орнатырга керек эдиле. Борчлары толтуралгандарына кёллери кётюрюлюп, тамаша табийгьатда суратха тышгендиле.

Поход жетишимли ётгенди деп айтырчады. Жууукъ заманда жаш адамланы башха маршрутла да сакълайдыла.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.



## ЖОЛОУЧУЛУК

Хаж кылыу - ол кыуанчды, учунууду,  
жюрекленни тазалауду, кюч-кыарыу алыудуКампания  
кыуалыуу эди

Быйыл хаж кылыуу хазыр-ланыу кампания кыуалыуу барганды, деп билдиргенди бизге Назир хажи. «Аны хайырындан а дин кыарындашларыбыз бла эгечлерибиз битеу тэрелени тюз толтуруп, юйлерине сау-саламат кыайтхандыла», - дейди ол.

Ахмат улу башчылык этген кыуаум а эки торлю жол бла барганды. Биринчилери самолёт бла Сауд Аравияга учандыла, кыолайлыклары жетмегенле уа жолну бир жарымын автобусда баргандыла. «Эки кыуаумдан да адамла бла сөлөшө, бу сыйлы, аны бла бирге уа кыйын жолну баралгандыларына, Аллахни аллында борчларын толтуралгандыларына кыуангандыларын, ыразы болгандыларын көргөнме. Быйыл а хажликке болушук этген «Кавказ» турфирма да кесини борчларын бийик даражада толтурганын айтырга сөемө. Биз Меккада Аль-Харам межгити тюз кыатында кыонак юйледен биринде тохтаган эдик», - дейди ол бизге.

Аккайланы Хасим хажи уа жолну жартысын автобусда барган кыуаумга башчылык этгенди. 1,2 минг километр жол сау кюнню алганды. «Аллах шукур, адамла кыйналган эселе да, барлык жерибизге сау-саламат жетгенбиз. Жолда тохтай, межгитледе намаз кыла барганды. Кыалай-алай болса да, адамла ахчаларын аггандыла, алай башха муслиманла бла тенг борчларын толтургандыла, ол а неден да маггандыла», - дегенди ол.

Быйыл а Россейден бу сыйлы жолоучулукга чыккандылары саны иги да көбейгенди. Хасим

**Жашауунда бир кере окына Меккага барып, хаж кылырга, Аллаха бу сыйлы жерде махтаула салырга, тилекле этерге хар муслиманни бек уллу мурады десек, жангыллык болмазбыз. Быйыл а аны 2,5 миллиондан аслам адам толтуралганды. Аланы арасында Шимал Кавказы регионларындан 80 адам бу сыйлы жолоучулукга «Мамырлык» жандауурлук фондну таматасы Ахматланы Назирни эм «Ислам в Евразии» регионла аралы дин газетни баш редактору Аккайланы Хасимни башчылыгында чыккандыла.**

ганларыны шартларына кере, былтыр 1,8 миллион муслиман хаж кыылганды, быйыл а аланы саны 2,5 миллионга жетгенди. Аны юсюндөн «Аль-Арабия» телеканал билдирген эди», - деп кыошханды ол.

салгандыла ыспас этерге тийишлиди. Аны бла бирге хажликни тэрелери толтурулган жерде да тапландырылса ага боллук эди. Сөз ючюн, адам асыры көпден, ала Мина ёзенни чеклеринден чыгадыла деген



## Бир уллу кыурулуш

Кыыса заманын ичинде эки миллиондан аслам адамга кыонакбайлык этерге, алага тубеп, кыонак юйледе тохташырга, аш-суу бла жалчыпырга, башха кереклерин толтурурга тынч иш туюлду. Сауд Аравиядан башха кырал аны тамамлаптык да болмаз, баям.

Мухаммад фыйгамбар (Аллахны саламы анга болсун) бла Абу Бакр мажосюледен букьан дорбун болган Саур кыяны тийресинде экскурсияны кезиуонде.

кыоркыу бар эди. Алай болса уа, хажлик толтурулмай кыалады. Бу кемчиликке да эс бурлуру деп ышанама», - дегенди бизге Назир хажи.

Дагыда энтта бир уллу проект бардырылады жашауда: шахарланы араларында темир жол байламлык кыуурады. Ахмат улу оюм эттенича, ол кыралны кесине файдалы эсе да, хаж кылырга келгенге тап боллугуу бла кыаллыгы алыкыа шарт белгили туюлду. «Алай быйыл Арафада кондичионерлери бла уллу шатырла салынганлары бек кыуандырганды. Ол а кызыудан кыйналганлага уллу болушук эди», - дейди ол.

Бизни ушак нёгерибиз оюм эттенича, миллионла бла адамлага кыонакбайлыкны Сауд Аравиядан башха кырал эталык туюлду. Анга уа хаж кылыу жаны бла жууаплы органла кыуурагандылары, уллу сынау жыйышдырылганы себеплик этеди.

Алай муслиманланы эслерине Сыйлы Кыуранда айтылганы салырга сөемө: «Биргизге жолга азык (кыыстырык) алыгыз. Алай аны бек игиси уа - Аллаха табынууду». Бу сыйлы жолга чыккыан хар муслиман да ма бу ниетлеге бойсунурга, бизни Жаратханны ыразылыгынын излерге, анга салауатла салырга керекди. Ача тегенге, алай кыонак юйге бюсоременге, жол кыйын эди деген керексиз хапарланы жюртюмөй, дейди Назир хажи.

## Сууап ахча бла ёнчеленмейди

Болсада бир жангычылык бу жолоучулукга чыккандылары бир кыуаумун бек жарсытханды. Быйыл Сауд Аравияны власть органлары кыууралга бир бири ызындан бир неча жылны келген муслиманлага тазир салгандыла - 540 доллар. Ахматланы Назирни айтханына кере, бу зат битеу документле хазыр этилгенден, туроператорла самолёт, кыонак юйле ючюн тегенден сора кийирилгени уа бютонда тапсызды. Алай бла жолдан кыалганлага ахчалары арта кыайтырылык туюлду.

Мен билгенден, көпле ёнкючге киргендиле. Бююнлюкде Сауд Аравия дуния башында бек бай кыуураладан бириди. Ол халкыла аралы проектлени жашауда бардырады, уллу кыуурачла этеди. Алай ислам дунияны арасына саналган жер муслиманланы сейирлерине чюйре келген оюнуу кыабил кереги, аны даражасын тошормөй кыомаганды, - деп чертгенди ол.

Алай Аллаха табынуу ахча бла ёнчелерге жарамды. Бизни Жаратханны буйругун толтурурга жолга чыккандылары быйыл чырмаула тохталык туюлду. «Ала бу сыйлы жерлеге жюректери толуп келедиле. Хар муслиманни да кыйынына эки дунияда да тийишли багга берилдикди, Аллахни ашылыгындан», - деп кыошханды ол.

Ол экскурсия туюлду. Бизни ушак нёгерлерибиз Меккага бла Мединага биринчи кере бармадыла, ала бу жерлени сейирликлерине юйренчек болган болула дерчады. Алай хаж кылыу - ол тенгиз жагга экскурсия туюлду. Аны баш борчу солугуу, Аллаха табынууду.

Хау, мен хажликни биринчи кере толтурмай, - дейди бизге Ахматланы Назир. - Алай юйге келип, бир кесек солугандан сора уа, ол жерлеге тансык болуп башлайма. Бирде тохтарга заман да болган болур, энди адамланы жыярык да болмаза, деген сагышла да келиучюдоле.

Алай бир айдан а жюрегим бу сыйлы жерлеге жангыдан тартады, аланы тошомде кереме. Бир бирлерине ахырда ушамаган, кыууралары, сыфатары башха башха адамла, Аллахни сыйлы жерине келгенлерине кыуангандан кёлери толгандыларын көрсенг, ала кеслерини тилеринде этген тилеклени эшитсенг, битеу санларын да титирейдиле. Угай, бу сезимлеге юйренчек бир заманда да болалык туюлду.

Хаж - башха муслиманлага юлгюдо, ол исламни ариулугун, аны тазалыгын, мамырлыкыа бурулган ниеттерин башха динлени келечилерине көргюзторге борчлуду. Мухаммад фыйгамбар (Аллахны саламы анга болсун) хадислеринде былай айтханды: «Хаж кыылганга сауга - жаннетди». Андан сора да, бу сыйлы борчну толтурган адамни битеу гонялары кечиледиле, ол, тууган сабийча, таза болады.

Аллах быйлай ахшылыкканы берген эсе, биз аланы толтурмазга эркин туюлду, - дейди бизге Аккайланы Хасим. - Хаж терс ишлеге кыатышырга, ёторюк айтырга, адамла бла сөз болурга эркин туюлду. Тобага эшикле ачыкдыла, гоняхла кечилерлерин не заманда да кереге жарайды. Алай Аллаха бизни ийманыбызны, жюрегибизде, акылыбызда болганын кереди. Аны унутурга керекмейди.

Аллахни аллында борчларын толтурган муслиманланы хажликлери, тилеклери кыабил керюлюк, ала саугага тийишли болуулары, келир жылда бу сыйлы жолга чыгарга хазырланганлага уа аны эшиклери ачылларынын тилебиди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.



Арафа кыяны тийресинде.

Алай, бизни ушак нёгерлерибиз билдиргенлерица, арт жылда бу кырал уллу кыуурушга ушайды. Муслиманла ариу болумлада жашар, тэрелени толтурганда чырмаула болмаз ючюн кыолдан келген этиледиле. «Аллахны ахшылыгындан, Аль-Харам межгит кенгертилгенди, аны тегерегинде жангы кыонак юйле ишленгендиле. Бу жумушлага кыйын

хажуула кере, алгын жылда россиялы муслиманлага 16 минг квота берилген эсе, быйыл аланы саны 20 мингге дери көбейтилген эди. «Ол да жетмегенди, аны ючюн энтта 3,5 минг кыошак квота берилгенди. Алай бла, Аллахни ахшылыгындан, быйыл 24 мингге жууук дин кыарындашларыбыз бла эгечлерибиз хажиле болгандыла. Сауд Аравияны статистика ор-

**Кёрмюч**

Барз күн Нальчикде Суратлау искусстволаны А.Л.Ткаченко атлы музейнде белгили художник, Ингуш Республиканы искусстволарыны сыйлы ксулдукчусу Бакуланы Къаншауну жашы Владимирни 75-жыллык юбилейине аталган кёрмюч кыралганды. Ол 1942 жылда Тёбен Чегемде тууганды. 1988 жылдан бери Россейни Художниклерини союзуну келечисиди. Республикада, Россейде, тыш жерледе да экспозициялагга кыатышханды.



# Хар суратында - жүрегини сезими, халкыны кыадары



салган кыйынын да белгилегенди. КъМР-ни, КъЧР-ни да халк поэти Зумакуланы Танзиля уа Баку улу кыарындашынча суйгенин, ол хар сагъатдан, хар күнден, хар жылдан ёсе барган художник болганын кыуанып белгилегенди. Къабарты-Малкыарны Жамауат палатасыны таматасыны орунбасары, «Заман» газетни баш редактору Атталаны Жамал, кыуанчы күнүнде художникни алгышлай: «Искусство бек кыызганмакды – ол аны бла кюрешген адам кесин саулай да анга беририн сюеди», – деп, бир акгылманны айтханын эсге тюшюргенди эм бу суратлагга кёре юбиляры кесини ызы, кыылык хунери болганын чертгенди.

Нальчикде Владимирни сурат кёрмючю беш жыл мындан алгга болганы кёплин эслериндеди. Бу жол ары келгенле бары да бирча художникни ёсгенин, кёп ишлегенин да чертгенди. Аны философия магъаналы ишлерине, таныулу портретлерине, абстракция суратларына да хар ким кесича багга бергенди.

Къабарты-Малкыарда Адамны эркинликери жаны бла уполномоченный Зумакуланы Борис кёп жыл мындан алгга ахшы адамланы юслеринден жазылган «Жерни тузу» деген китапда Баку улуно юсюнден да айтылганын эсгергенди: «Былары тёлюери (В.Абаев, М. Кипов эм башхала) художестволу искусствода тамата художниклени бир жанына тюртүп, кеслерине алай жер алмагандыла – аланы жанларында сюелип, алай юйренгенди ишлерге, жашаргга да. Эслей эсегиз, ол жазган портретледен жылыу келеди, таза хауа урады», – дегенди ол. Дагыда Борис Мустафаевич Владимирни кёчгюнчюлюккю юсюнден «Дорога на край жизни» деген кинофильмге, Малкыар театры спектакльлерине

«Заман» газетни баш редактору Атталаны Жамал, кыуанчы күнүнде художникни алгышлай: «Искусство бек кыызганмакды – ол аны бла кюрешген адам кесин саулай да анга беририн сюеди», – деп, бир акгылманны айтханын эсге тюшюргенди эм бу суратлагга кёре юбиляры кесини ызы, кыылык хунери болганын чертгенди.

КъМР-ни культура министрини орунбасары Рита Таова Баку улуно суратлары аны халкына суймеклигинден толу болганыларын, алагга кыараса, жүреги жылынганын сёзгенин айтханды.

Республиканы Художниклерини союзуну таматасы Геннадий Темирканов авторну, аны суратларына кыараргга келгенлени да байрам бла алгышлаганды. Назмучу Табакъсойланы Мухтар, шуёхун жүрек сёзюн айта, сюргюнде ала тюшген жерде кырк сегиз юйюрге жангыз Владимир сау кыалганын, ол кетген тенгшилер ючюн да ишлерге, жашаргга, ала этмей кетгенин этерге керек болганын чертгенди. «Бу

ишлеге кыараганда, аланы кыайсы да терен магъаналыдыла, бютүн да автопортретле. Алада, хар бир чыгармачылык бла кюрешген адамча, художник кесин излегени эсленеди», – деп белгилегенди.

Жыйылыуно ахырында Баку улу кеси сёлешгенди. Заманларын кыызганмай, аны



кёрмючюне кыараргга келген шуёхларына, коллегаларына, ахлуларына: «Сиз мени бек суйген, жууук адамларымсыз! Сау болугуз!» – дегенди.

**МУСУКАЛАНЫ Сакинат.**

**Соруу**

## Бизге келгенлеге кыайсы жерлени кёргюзтюрге итинибиз



Кёп болмай Интернетде Къабарты-Малкыарда жашаганлагга Республикагга биринчи кере келген кыонагыгызыны солургга кыайры элтриксиз деген соруу берилгенди. Жамауатны асламсы жерибизни ариу табийгатын, тауланы, Элбрусну, Чирик кёллени, Чегем чучурланы кёргюзтюрюкбюз деп жуууаплагандыла. Башхала да кыонакыларын Нальчикде ара

солуу паркны, Арбатны, фонтанлары болган майданланы тийрелерине чакырлыкыларын билдиргенди.

Шахарда заманны зауукчу оздуруча жер жокчу дегенле да табылгандыла. Миллет ашладан а сорулганланы кёбюсю кыонакыла бегирек да хычинлени, шишликни эмда бишлакыны жаратыркыларына ишексизликлерин айтхандыла.

**Интернет.**

**Усталыкы**

## Тёрт күн сынашхандыла

«РусГидро» компанияны Къабарты-Малкыарда бёлюмюнде ГЭС-леде урунганланы профессионал усталыкыларын ачыкылау жаны бла эришуле бардырылгандыла. Бу жол ала Кышхатауда гидроэлектростанцияда ётгенди, деп билдиргенди компанияны пресс-службасындан.

Эришуле тёрт конно ичинде бардырылгандыла. Алагга сагынылган станцияны эмда Аушигер, Зарагиз эм

генлерине да багга берилгенди.

Алай бла эришуледе биринчи жерни Басхан ГЭС-ни ишчилери алгандыла. Аланы командаларыны таматасы, станцияны сменини башчысы Газаланы Кемал а «Усталыкыда эм иги» деген атха да тийишли болганды. Машина залда смени эм иги башчысына Тамерлан Бугов саналганды, гидроагрегатланы дежурный машинистлерини арасында



Басхан ГЭС-лени командалары кыатышхандыла.

Алты этапны кезиуонде ала норматив-техника документацияны, от тюшюу жаны бла кыоркыуу-сузлуккуну жорукыларын, оператив жумушланы кыалай билгенлерин кёргюзтгенди. Аланы оборуудованыны ишинде техника бузуклыкыларыны мчымай кетери жаны бла тириликперине, производствода жаралы болганнга медицина болушлук тапдыра бил

алчы Гиса Канаметов болганды, подстанцияланы жумушларына кыараган электромонтёрланы ичинде уа Анзор Шогенов айырмалы болганды. Была бары да сагынылган станцияда урунадыла.

Хорлаганлагга сауугала эм кубок берилгенди. Эм игиледен а келир жыл бардырыллык битеуроссей эришулеге бёлюмю атындан кыатышырча кыауум кыураллыкды.

**Бизни корр.**

**Сейрап**

## Патчахха айлык тохташдырылганмыды?

Школда бизге Николай Экинчи кесине «Орусну жерини иеси» деп айтханды деп хапарлаучу эдиле. Айлык а ала болуру эди ол?

Бу сорууга тарых илмуланы кандидаты Кирилл Калачин жууаплайды:

- Бу «иеси» деген сёз школчулагга угъай, башхалагга да сейр кёронеди, ажашдырган да этеди. Асламла патчах толу эркини ие бола турганлай, битеу казнагга эм кырал бюджетге кеси суйгенча оную этген сунадыла.

Кертиси бла уа, 1797 жылдан башлап патчах эм аны юйюрю регламентге кёре жална алгандыла. Павел Биринчи император «Император тукумуну юсюнден учуредение» законла чыгаруучу акт кыраганды. Анга 1886 жылда бир кесек тюрлениуле кийиргенди.

Ол документге кёре Николай Экинчи «содержаниягга» жылгга 200 минг сом алганды. Анга дагыда отуу кыоранчла бла юс кийимлеге 20 минг сом кышулганды.

Аны юй бийчеси Александра Фёдоровнагга да тюз аллай бир берилгенди. Царевич Алексей 100 минг сом алганды. Акылбалык болган кызыларына 50 мингшюр сом тёлленгенди. Гитчелеге уа – 33-шер мингле. Алай 1910 жылда патчах, ёмюрлюк законну бузуп, тамата кызыларыны жалналарын 75 мингге дери кётюргенди.

Тенгшедирирге: чиновникни орталык айлыгы жылгга 1 минг сом эди. Гвардияны полковниги 4 минг сом чаклы бир алганды. Ишчи – 200 сом, устаз – жылгга 1, 5 минг сом чаклы бир.

«Аргументы и факты» газет.

## Хауа болумпа

## Элдеде кьар жауганды



Озгъан геюрге кюн тау эллерибизде биринчи кьар жауганды. Аны кьалынлыгы бир-бир жерледе эки-юч сантиметрге жетгенди. Барз кюнде уа, кюн тийип кьыздыргъанына да кьарамай, кьар эримей иги кесекге дерти турганды.

Сиз кьрген бу сурат Бызынгыда алыннганды. Эллиени асламысы, жарсыуга, алыкъа бахчаларында тирликлерин, тереклеринде алмаларын, кертмелерин жыймагъандыла. Болсада ала, бир затха да кьарамай, эл мюлк ишлерин артха салыр акылда тийюлдюле. Кьар тибюнден кьаргаган кьызыл муркку уа кьэзну кьууандырады.

**ХОПАЛАНЫ Марзият.**  
Суратны автор алгъанды.

## Ыйыкьыгъа гороскоп

7 октябрьден 14 октябрьге дерти



**КЪОЧХАР.** Бу кюнде жууук адамларыгъыздан сезимли билекли табарыкьсыз. Финансла жаны бла проблемаларыгъыз да тап жанына бурулукьдула. Кредит, ёнкюч алыргъа суе эсегиз да, ол сизге тап келликди.



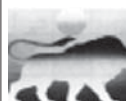
**ТАНА.** Бу ыйыкьа тизгинни жыйуу бла кюрешигиз. Юююгюзю, ишигизни, кесигизни да низамда тутугъуз. Дулашла чыксала, алагъа кьатышмагъыз. Жангы шухьларыгъызга артык бек ышанмагъыз.



**ЭГИЗЛЕ.** Соймеклик ишлеригиз жетишимли боллукьдула. Сизни жашау нёгеригиз жокь эсе, анга бу кюнде жолугурьга боллукьсуз. Ыйыкьны ахырына саулуьгъуз бла байламлы чурумла чыгьарьга ушайдыла, сакьлыкь изленеди.



**АЙЫРЫЧАБАКЪ.** Ююрюгюз бла байламлы жумушланы болжалга салмагъанлай тамамларга кюрешигиз. Сабийлеригизге эс буруьгъуз, аланы жарсыуларына улуу кёллю болмагъыз. Бу кезиу жолучулукьга тебирерге деп турганлагъа ахшыды.



**АСЛАН.** Бу кюнде кеси кесигизни кьолгъа алып, жангы билимге итинсегиз, кесигизни низамда туталсагъыз бек ахшыды. Ююрь жашауьгъадыра халлыкь кезиу жетерикди. Ахча тошюрюр онгла да ачылыпдыла.



**КЪЫЗ.** Саулай да бу ыйыкьны башхаланы проблемаларын тамамлау жумушга бла кюрешигиз оздурлукьсуз. Саулуьгъузга сакь болугъуз. Ишчи нёгерлеригизге да артык ышанып кьыймагъыз.



**БАЗМАН.** Кёлюгюз мудахды, нек дегенде кеси кесигизге ыразы тойюлсуз, кесигизни тапсыз жюрюттенигизни да билесиз. Тюрлениуле сизге бек керекдиле, алай болмаса, жюрегигиз сийгенини ычхындырыкьсыз.



**АКЪЫРАП.** Хар жашырын, тасха иш бу кюнде ачыкь болуп барлыкьды. Сизни ич сезимигиз кеп затны аныгьларга болушурукьду. Ююрюгюзде чыкьган кьауьгаланы уа не кьадар терк кетералсагъыз, ол кьадар кесигизге игиди.



**МАРАУЧУ.** Салгъан муратларыгъызны жашауьга кийириге болушурукьланы табаллыкьсыз. Ол адамла сизге не жаны бла да билеклик этерикдиле. Алай кеси кесигизни бошлап, башхалагъа ышанып да кьыймагъыз ишигизни.



**ТЕКЕМОЮЮЗ.** Бу кюнлени ушакьлашып, хапарлашып оздурлукьсуз. Жангы адамла бла да танышырыкьсыз. Ыйыкьны ахырында жууукь адамларыгъыз сизге айтханларын этдириге кюреширикдиле. Жууап бериге ашыкьмагъыз.



**СУУКЪУЙ.** Бу ыйыкьа окуууда, ише да жетишимли боллукьсуз. Таматала да ахшы кьэден кьарарыкьдыла. Сизден а улуу жууаплыкь, иш кёллююкь изленирикди. Хар тамамлагъан жумушгъузну да эбине жетдириге кюрешигиз.

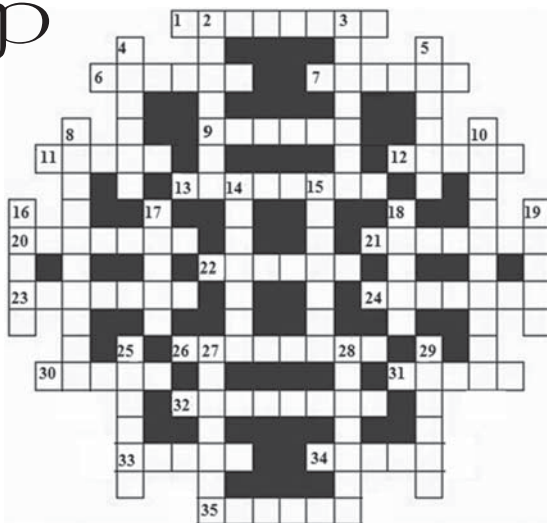


**ЧАБАКЪЛА.** Башхалагъа тынгыларга юйренигиз. Жууукьларыгъыз айтхан хар сьзге кьулакь салыгъыз. Кьысха заманда сийген адамларыгъыз кьууандырыкьдыла, кёлгюзю кётюрлюкьдуле. Сизни жаныгъыздан а аныгьлаулукь изленеди.

## СЭЗБЕР

**ЭНИНЕ:** 1. Чегем аузда тауну аты. 6. Сют баш. 7. Адам кьолу бла этген суу ыз. 9. Кьумачны тюрлюсю. 11. Агъач жаныуар. 12. Адам олтуруучу, жатыучу жер. Шаркь кьыраллада былай китапха, патчах оноу этиучю жерге да айтадыла. 13. Тюрсюн. 20. Бир негда эки жаны да жюто болгъан базыкь темир таякь. 21. Метекени юйю, жаухар минчакьны да андан чыгьарадыла. 22. Ол билим алады. 23. Нарт батыр. 24. Бийден бла кьулдан туугъанла. 26. Сойгенлеге бек кьыйын зат. 30. Аны кьурулушда жайырланадыла. 31. Аякь кийим. 32. Бир ише ыразылыкь беруи. 33. Кьенделен аягьында татар-монголла бла сермешген жигит кьызыны аты. 34. Ингир ала. 35. Эртте аскерини окьдан, кьыйынлыкьдан кьорулагъан зат.

**ЁРСИНЕ:** 2. Кимге да керек кьылыкь. 3. Эрттеги деген магъанада жюрютюлген сьз. 4. Аллахны, адамны да жауу. 5. Адамгъа солургъа деп, агъачдан этиледи, жумушакь, узун да болады. 8. Бораны, кьарлы кезиу, ол заманда юйде болургъа керекбиз. 10. Хар



бир оркестрде да болады аллай уста. 14. Эр кишиге, тиширугьга да айып келтирген иш. 15. Бийик окьуу юйде оноу этилген жер. 16. Жылла бла кьргенингден юйрениу. 17. Буз тау. 18. Бичен этгенде хайырланадыла. 19. Акьылсыз адам. 25. Оном этерге сиймеген адамгъа алай да айтадыла. 27. Ат хайуанны тюрлюсю. 28. Сабан агъачны кесеге. 29. Чибин ётмез кьала.

## ГАЗЕТНИ №184-чю НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАНГАН СЭЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

**ЭНИНЕ:** 2. Хычауман. 9. Боран. 10. Тамара. 12. Терезе. 13. Кьаргъа. 14. Кёк. 17. Узакьлыкь. 19. Аркьан. 20. Алыкьа. 22. Тана. 24. Кьарачайлыла. 26. Ыран. 30. Балет. 31. Жангылыкьлыкь. 33. Хайран. 36. Жалгьанлыкь. 37. Сайгьакь. 39. Чаллыкьла. 40. Кьартлыкь.

**ЁРСИНЕ:** 1. Кьанауат. 3. Ант. 4. Март. 5. Назмучула. 6. Тамакь. 7. Жазлыкь. 8. Танк. 9. Баллада. 11. Кьарачач. 15. Карантин. 16. Чыдамсызлыкь. 18. Аякьла. 21. Артур. 23. Аскер. 25. Алчы. 27. Базман. 28. Жыгыра. 29. Жабагьы. 32. Чана. 34. Абаза. 35. Алма. 36. Жол. 38. От.

## Сэхна

## Малкьар театрны жангы сезону

Кьулийланы Кьайсын атлы Малкьар кьырал драма театр 81-чи театр сезонун ачады. Кьарачулану бу спектаклье сакьлайдыла:

**11 октябрьде** Жантуулану Иссаны пьесасына кьере салынган «Киеулюк» деген спектакль. Оюн **19.00 сагьатлда** башларыкьды.

**12 октябрьде** А. Айларовну пьесасына

кьере салынган «Кьара жин» комедия. Оюн **19.00 сагьатда** башларыкьды.

Спектаклье Кьырал концерат зала (Шогенцукьов атлы орам, 28) кьргюзтюлюнюрюкьдуле.

Соруулары болгъанла бу телефон номерлеге селешсинле: **8(8662)44-22-10; 8 909-490-12-11.**

Учредительле: Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор  
**АТТАЛАНЫ Ж.Ж.**

## РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа  
(баш редакторну орунбасары),  
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат  
(баш редакторну орунбасары),  
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис  
(жууаплы секретарь),  
МОКЪАЛАНЫ Зуура (белюмно редактору),  
ТИКАЛАНЫ Фатима (белюмно редактору).

## ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиндиклерин кьоруулау жаны бла Кьабарты-Малкьар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КьМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла кьырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикге кьере **19.00 сагьатда** кьол салынады. **20.00 сагьатда** кьол салынганда.

## ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Темуккулану Аминат - дежурный редактор;  
Кетенчиланы Зульфья - жууаплы секретарьны орунбасары;  
Зезаланы Лида - (1, 2, 3, 6-чы бетле),  
Муусукаланы Сакинат - (4, 5, 7, 8-чы бетле) - корректорла.

Тиражы **2100** экз. Заказ № **1269**  
Багьасы 10 сомду

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:



360000, Нальчик шахар,  
Ленин атлы проспект, 5  
электронный почтасы:  
elbor\_50@mail.ru